

Проблемы высшей школы

УДК 338.24:378

ІННОВАЦІЙНЕ НАВЧАННЯ І КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА – ЯК ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Захарчин Г.М., Любомудрова Н.П.

Обґрунтовується необхідність зміни технології навчального процесу адекватно до динамічних змін суспільства з метою підвищення якості освіти. Пропонуються інноваційні форми і методи навчання та підходи до формування сучасної моделі компетенції випускника вищої школи. Підкреслюється роль корпоративної культури як важливого чинника активізації інноваційних процесів та ефективності освіти.

Ключові слова: *Інноваційне навчання, нововведення, технологія інноваційного процесу, інтелектуалізація особистості, еволюція форми й змісту навчання, поліцентризм, багатоваріантність, духовний світогляд, корпоративна культура.*

Епоха глобалізації та високих технологій вимагає модернізації всіх сфер суспільного буття і, особливо, освіти, яка має бути фактором соціальної стабільності та національної безпеки. Освіта безпосередньо задіяна в єдиному інноваційному ланцюгу „істина і наука – синтез”, тому вища школа не може стояти осторонь сучасних процесів, а, навпаки, повинна їх очолювати. Однак, сьогоднішній сан освітнього простору засвідчує про зворотні тенденції – освіті відводиться роль пасивного спостерігача із здевальвованими академічними цінностями, відсутнім мотиваційним механізмом та різким падінням якості навчання. Доволі гостро постає проблема перетворення совіти в основу економічного та суспільного розвитку та підвищення якісного статусу вищої школи у суспільстві. Вирішення цієї проблеми може відбуватись шляхом реформування освіти на засадах інноваційних технологій та корпоративної культури. Принципи корпоративної культури (стандарти академічної чесності, духовні цінності, академічний дух тощо) повинні забезпечити основу отримання знань, якісної освіти та навчання студентів як відповідальних громадян та професіоналів своєї справи.

Оскільки освіта повинна об'єднувати суспільство всіма своїми гранями – інтелектуально, духовно, світоглядно, то, відповідно, мають бути змінені стандарти навчального процесу і навчальних технологій.

Про необхідність модернізації та реформування совіти говорять на всіх рівнях. У науковій літературі [1, 2, 5, 6, 7] неодноразово піднімається питання створення нових моделей управління освітою [1]; розвитку освітнянського простору в контексті соціальної складової інноваційних процесів [5]; відновлення виховної та світоглядної функції освіти шляхом формування соціально орієнтованого менеджменту освіти [7].

Появляються публікації, в яких педагоги-практики висвітлюють своє бачення подальшого розвитку педагогічних систем на основі інновацій, використання творчих форм і методів навчання. Серед них заслуговує на увагу комплексна праця Дичківської І.М. [2], в якій розглядаються модульні та локальні інноваційні педагогічні технології та інноваційна діяльність педагога. Окремі автори [3, 4] звертають увагу на корпоративну культуру як складову академічних чеснот і цінностей, описують її важливу роль для вищої школи [3] або окремо виділяють освітню культуру як необхідний елемент корпоративної культури організації [4].

Однак, при доволі широкому обговоренні стану і перспектив освітнянського простору в наукових колах, деякі проблеми не попадають в поле глибокого дослідження або розглядаються несистемно. Залишаються невирішеними глибинні питання, що стосуються освіти, її майбутнього обличчя.

З огляду на це, в даній статті дається комплексний підхід щодо забезпечення розвитку освіти в руслі динамічних змін ХХІ століття і фундаментального перегляду традиційних понять „знання”, його передачі і засвоєння.

Метою статті є висвітлення реальних взаємопов'язаних факторів підвищення якості освіти. Враховуючи пріоритети вищої школи сьогодні – творчість, високі технології і духовне спрямування, такими факторами, на думку авторів, є система інноваційного навчання і корпоративної культури.

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення,

творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом. Не менш важливими будуть такі їх якості, як висока моральність, особистісна відповідальність, внутрішня свобода, налаштованість на максимальну самореалізацію, здатність досягти високої мети раціональним шляхом і коректними засобами [2, с. 11].

Формування таких сучасних особистостей вимагає зміни технології навчального процесу в напрямку переходу до інноваційного навчання. Саме інноваційний чинник в освітянській сфері має бути домінуючим, оскільки він відповідає динаміці й ритму сучасного розвитку цивілізації.

Під інноваційним навчанням ми розуміємо нововведення, які стосуються форми й змісту навчання. А інноваційність розглядаємо як відкритість певної системи та її налаштованість до сприйняття нововведень. Інноваційність як сучасний принцип освітньої діяльності забезпечує поєднання інтелектуалізації особистості, зростання самоусвідомлення, і, як наслідок – підвищення ступеня свободи та відповідальності.

Зупинимось ґрунтовніше на характеристиці форми й змісту навчання, що визначають його інноваційний характер.

Поняття форми навчання багато містке і відбиває зовнішні аспекти взаємовідносин між суб'єктами навчання. Форма навчання неминуче включає в себе: власне процес навчання, технології, методи, методики, засоби навчання.

Зміст навчання відображає сутнісне наповнення форми і результат процесу.

Зміст навчання впливає на спосіб наповнення форми.

Змістовними компонентами є: навчальні програми, структура предметів, модель компетенції випускника вузу, професійно-кваліфікаційний стан тощо. Зміст навчання визначає ідеологію педагогічної системи.

Загальна характеристика інноваційних і традиційних компонентів навчання представлена в таблиці 1.

Таблица 1.

Характерні ознаки інноваційного і традиційного навчання

Ознаки порівняння	Порівняльна характеристика	
	Традиційна система	Інноваційна система
I. Форма навчання:		
Процес	Пасивний Технічний	Активний Соціальний (гуманітарний)
Технологія	Стандартна Уніфікована	Спеціалізована Креативна
Методи, форми	Традиційні Пасивні Монолог	Творчі Активні Діалог – дискусія
Засоби	Слово Частково технічні Підручний матеріал – конспект лекцій	Слово Мультимедійні Творча уява Символічні системи
II. Зміст навчання		
Програми навчання	Уніфіковані Типові	Багатоваріантні Нестандартні
Структура курсів (предметів)	Строго-обумовлена Предметні знання	Гнучка Проблемні знання
Модель компетенції випускника	Високий професійно кваліфікаційний рівень (уміння, навички)	Інтелектуально-творча особистість із духовним світоглядом (активний інтелект, психологічна зрілість, гармонійність й адаптивність)

В якості порівняння традиційної та інноваційної систем навчання вибрано, як уже зазначалося, форму і зміст навчання. Охарактеризуємо ці складові:

Педагогічний процес, який виділяємо першим елементом в композиції форми, за інноваційною системою має значно глибше наповнення: він охоплює і процес навчання, і процес виховання, оскільки виховна функція освіти сьогодні є дуже важливою. Таке глибоке розуміння освітянського процесу спонукає до активних форм його проведення, впливає на вибір відповідної технології й засобів навчання і, в кінцевому рахунку, змінює модель компетентності випускника вищої школи.

Педагогічному процесу притаманна риса поліцентризму, багатоваріантності без претензій на

монополію тільки однієї концепції, методики, чи технології. Оскільки світ багатоваріантний, то і його сприйняття різними студентами, суб'єктами навчального процесу, буде неоднакове, тому плюралізм процесу продиктований об'єктивними чинниками. Процес традиційної форми навчання налаштовує студента на запам'ятовування, а інноваційне навчання стимулює процес думання, мислення, філософствування. І, якщо запам'ятовування є наслідком простого технічного процесу (пасивного), то мислення, як акт вищого порядку, - це аспект соціального, гуманітарно-світоглядного характеру, ефективність якого залежить від ступеня розвитку корпоративної культури. Корпоративна культура в цьому сенсі відображає правильні відносини, які дозволяють розглядати учасників навчального процесу не просто як викладач – студент, а як співтовариство дослідників.

Фактор соціалізації істотно вплине і на структуру змісту освіти, адже становлення і розвиток особистості відбувається в середовищі соціуму через діяльність, спілкування і самоусвідомлення. Звідси, зміст навчання, його форми, методи й засоби мотивують до того, що студент має увійти у світ знань; світ комунікацій і світ своєї душі, тобто самоусвідомлення. Такий системний підхід до інноваційного навчання вимагає відмови від використання відпрацьованих технологій і запровадження креативних технологій, які розвивають творчу уяву. Звідси – маємо запит на перехід до особистісно-розвивального навчання, що враховує фактор індивідуальності, а не працює на середньостатистичні результати.

В контексті педагогічної інноватики технологія навчання моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах відповідного навчального предмету, теми, питання. І в такому вузькому розумінні вона наближається до окремої методики. У широкому розумінні технологія виражає загальні ознаки, стратегію, закономірності та схеми навчально-виховного процесу незалежно від конкретного навчального предмету.

У структурі технології навчання виокремлюють рівні: кількість технологічних етапів; ступінь технологічності; складність технологічності; гнучкість і мобільність технології [2, с. 69].

Відповідно до цих параметричних рівнів вибирають технологічний напрям: суто технічний із жорсткою системою критеріїв навчання, засвоєння знань, навичок і оцінювання, та гуманістичний, орієнтований на активне мислення, запровадження етичних компонентів, творчих аспектів, проблемно-орієнтованого навчання та асоціативно-символічне сприйняття світу.

Форми й засоби навчання вибирають адекватно до технологічного напрямку.

У межах технічного напрямку практикують звиклу аудиторну форму навчання: лекції, практичні, семінарські заняття. Очевидно, що за часів, коли метою освіти була підготовка спеціалістів для народного господарства, ця форма була ефективною. Сьогодні маємо світ динамічних змін, проблемний світ, який породжує проблемне мислення і щоб встигати за часом, треба розвиватись як особистість. Студент має стати суб'єктом діяльності, тому предметних знань замало і мета освіти сьогодні уде інша; вона передбачає інтелектуально-творчий розвиток особистості із духовним світоглядом, активним мисленням, широкою компетенцією, що дозволить успішно працювати в проблемному світі. Для реалізації цієї мети потрібні інші форми і методи навчання, зокрема активні: імітаційні, ситуаційні, сценарні, ігрові, які можуть проходити у формі дискусії („теза-антитеза”), конференції, консультації, презентації, діалогу, і імпровізації творчого проекту тощо. Така система навчання заставляє працювати в творчому інноваційному режимі, тобто саме вона є поштовхом до реальних інноваційних змін. Важлива умова творчості – це відчуття часу і сприйняття нових чинників, незалежність поведінки та суджень, відмова від старих догм.

Творча діяльність містить елементи винахідливості, спонтанності, дослідження і науковості. Творча діяльність викладача характеризує високий рівень його майстерності, тому з метою культивування інноваційних технологій навчання необхідно організовувати творчі майстерні викладачів, проводити творчі школи – семінари, на яких поширюватиметься досвід і буде оцінюватись ефективність нових педагогічних технологій.

Інтелектуалізація управління та закономірності сучасної комунікативності спонукають до системного мислення, що також неминуче приведе до зміни змісту навчання, перегляду навчальних планів в напрямку їх багатоваріантності, а не уніфікації, та запровадження нових дисциплін, що лежать на стику наук або елітних курсів. Для управлінців, наприклад, такою наукою може бути

„інверсологія”, що включає елементи методики і психології, креативності; „жива економіка”, в якій абстрактні економічні категорії набуватимуть у свідомості студента конкретного життєвого змісту; „моя економіка”, „взаємодія форм і процесів” тощо.

Інноваційні процеси в освіті мають відбуватись системно і опиратись на корпоративну культуру, вища школа повинна ставити перед собою високі гуманітарні цілі, інакше не зможе повести за собою суспільство. Як справедливо стверджують науковці, „актуальність розгляду корпоративної культури пов'язана з проблемою управління якістю підготовки студентів у вузі” [3, с. 6]. Рівень розвитку корпоративної культури засвідчує про глибинні параметри якості, впливає на мотивацію до інноваційної поведінки, розвиває креативність і стійкість у часовому вимірі. Для кожного вищого закладу є своя шкала цінностей, ритуалів, традицій, свої герої, лідери, символіка, поціновування яких є суттєвим важелем підвищення якості навчання. З огляду на зазначене, розвиток корпоративної культури повинен відбуватись паралельно із інноваційними процесами у вузі. Оцінити ефективність корпоративної культури кількісними показниками важко, але можна запропонувати інтегральний критерій якості – „педагогічна майстерність + мистецтво комунікування + інноваційні технології”.

ВИСНОВКИ

Життя в умовах ринкової економіки випереджує застарілі стереотипи поведінки і навчання, тому маємо невідповідність між бажаним і дійсним, між прагненням якісного освітянського продукту і навчальною системою, яка його забезпечує.

Для зрівноваження ситуації і підвищення якості освіти необхідно, насамперед, подбати про дві речі: інноваційне навчання і плекання духовно-етичних цінностей через розвиток корпоративної культури. Оскільки освіта повинна об'єднувати суспільство інтелектуально, духовно і закладати основи відкритого громадянського суспільства, то, відповідно, мають бути змінені стандарти компетентного випускника вузу ХХІ століття. Наслідком і необхідною умовою реалізації нової моделі стане зміна технології, форм, методів, засобів навчання в напрямку інноваційного наповнення. Інноваційне навчання має охоплювати як зміну форми, так і змісту навчального процесу. Стрижневою фразою в навчальному процесі має стати не уніфікація і усередненість інтелекту, а креативність. Інноваційність вимагає врахування можливостей всіх суб'єктів процесу, організовуючи його диференційовано шляхом запровадження множинності освітніх технологій, які активізуватимуть ментальну діяльність і наповнять освітній простір творчістю та духовністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вікторов В. Нові моделі управління освітою // Вища освіта України. – 2005. - №2. – С.6-71.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Ковалевський С.В. Корпоративная культура как основа системы управления качеством подготовки студентов вуза. Корпоративна культура організацій ХХІ століття: Зб. наук. праць / Під заг. ред. Г.Л. Хаєта. – Краматорськ: ДДМА, 2005. – 112 с.
4. Медведева О.А. Образовательная культура как необходимый элемент корпоративной культуры организации. Корпоративна культура організацій ХХІ століття: Зб. наук. праць / Під заг. ред. Г.Л. Хаєта. – Краматорськ: ДДМА, 2005. – 112 с.
5. Остропольська Є.В. Розвиток соціальної складової інноваційних процесів як чинник соціально-економічного зростання економіки України // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - № 2(56). – С.127-136.
6. Тимошенко О.В. Формування системи факторів конкурентоспроможності вищого навчального закладу // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2003. - №2. – С.112-118.
7. Ткач Т.В. Освітній менеджмент: соціально-психологічні фактори // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2003. - №1. – С.335-338.